

ОСНОВНІ КАНАЛИ ТА ІНСТРУМЕНТИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

І. В. Сушко, І. Г. Паніна

Анотація. Стаття розглядає культурну дипломатію Великої Британії як потужний інструмент м'якої сили, що охоплює освіту, мистецтво та музичну індустрію. Особлива увага приділяється системі вищої освіти, яка щороку приваблює сотні тисяч іноземних студентів, сприяючи економічному зростанню та міжнародному впливу країни. Аналізується вплив на популяризацію британської культури та розвиток туризму британського кінематографу й телебачення, зокрема серіалів. Детально висвітлюється роль музичної індустрії в культурній експансії, зокрема її економічний внесок, міжнародні успіхи британських артистів і вплив масштабних музичних подій на економіку країни. Стаття підкреслює взаємозбагачення культур і позитивний вплив культурної дипломатії на міжнародний престиж та внутрішній розвиток Великої Британії.

Ключові слова: культурна дипломатія, м'яка сила, британський кінематограф, музична індустрія, культурна експансія.

Вступ. У сучасному глобалізованому світі культурна дипломатія стала невід'ємною частиною зовнішньої політики багатьох держав. Вона відіграє ключову роль у формуванні міжнародного іміджу країни, сприяє розвитку міждержавних відносин і слугує ефективним інструментом м'якої сили. Велика Британія з її багатою культурною спадщиною та впливовими сучасними культурними індустріями є одним зі світових лідерів у використанні культурної дипломатії для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей. Проблема ефективного використання культурної дипломатії набуває особливої актуальності в контексті глобальних викликів ХХІ століття, як-от міжнародна конкуренція за таланти, необхідність підтримки економічного зростання через креативні індустрії, а також потреба у формуванні позитивного міжнародного іміджу в умовах інформаційного суспільства.

Досвід Великої Британії у цій сфері становить значний науковий та практичний інтерес, оскільки демонструє комплексний підхід до реалізації культурної дипломатії через різноманітні канали та інструменти. Культурну дипломатію Сполученого Королівства досліджують М. Леонард, М. Нісбетт, Дж. Досер, С. Блант, М. Трофименко. Найбільш цікавою і повною є книга колективу авторів на чолі з М. Леонардом «Публічна дипломатія» [1], в якій на прикладі Великої Британії роз'яснено, як культурна дипломатія стає органічним складником зовнішньої політики. Безперечно, головні акценти експертів і вчених пов'язані зі збереженням Британією статусу впливового гравця на світовій арені через інструменти культурної дипломатії, роллю Британської Ради й підтримки позитивного іміджу королівської родини як важливого елементу міжнародного іміджу. Ця стаття має за мету систематизувати та проаналізувати ключові канали й інструменти британської культурної дипломатії, зосереджуючись на її основних напрямках: освіті, мистецтві та музичній індустрії. Особлива увага приділяється вивченню економічного впливу цих культурних ініціатив та їх ролі у формуванні міжнародного престижу країни.

Основна частина. Культурна дипломатія Великої Британії огортає світ, прагнучи досягти найрізноманітніших куточків людської спільноти. Ця витончена стратегія м'якої сили має на меті не лише презентувати британську культуру, але й створювати міцні зв'язки, формувати позитивний імідж країни та впливати на світову думку. Серед каналів культурної дипломатії можна виділити традиційні медіа і цифрові платформи, освітні програми, культурні заходи, спортивні події, експертні форуми. На думку авторів, найбільш ефективними й масовими є освітні програми й культурні заходи, які за допомогою низки різноманітних інструментів системно формують позитивний міжнародний імідж і розвивають національний бренд.

Культурно-науковий обмін студентами, науковцями, інтелектуалами та митцями; викладання англійської мови за кордоном; робота культурних центрів; численні комунікаційні кампанії та проекти; публікації книжок, брошур, каталогів – це далеко не повний перелік інструментів, які протягом 90 років Британська Рада імплементує у свою діяльність [3]. Вона використовує силу культури й освіти для побудови не лише зв'язків, а й взаємопорозуміння та довіри між людьми у Великій Британії та країнами світу. У центрі уваги британської культурної диплома-

тії – молодь світу, яка є носієм майбутнього. Це амбітні студенти, які мріють про навчання у престижних британських університетах, молоді професіонали, які прагнуть збагатити свій досвід міжнародною співпрацею, та юні таланти, які шукають натхнення у багатій культурній спадщині Альбїону. Для них Велика Британія відкриває двері своїх освітніх програм, культурних обмінів та мовних курсів, пропонуючи не просто знання, а й занурення у британський спосіб життя та мислення.

Система вищої освіти Великої Британії, що формувалася протягом століть, сьогодні є одним зі світових лідерів за якістю навчання та рівнем міжнародного визнання. Поєднання багатовікових академічних традицій з інноваційними підходами до навчання, потужна дослідницька база та високі стандарти якості зробили британські університети надзвичайно привабливими для студентів з усього світу. Оксфорд, Кембридж, Імперський коледж Лондона та Лондонська школа економіки стабільно входять до списку найпрестижніших навчальних закладів планети, а британська освіта залишається одним із найпотужніших інструментів м'якої сили країни.

Щорічно до Великої Британії приїздять вступати у навчальні заклади приблизно 700 тисяч іноземних студентів [3]. У 2017–2018 навчальному році (далі – н. р.) кількість нових іноземних абітурієнтів в університетах Великої Британії становила приблизно 254 000, причому за останні п'ять років кількість іноземних абітурієнтів зросла, і в 2022–2023 н. р. сягнула ще одного нового максимуму: в університетах Великої Британії навчалось 758 855 іноземних студентів, 95 505 з яких були з ЄС, а 663 355 – з-поза меж ЄС. Це вже десятий рекордний показник поспіль і 26 % від загальної кількості студентів [3].

КНР понад десятиліття утримувала першість за кількістю студентів у Великій Британії, але кількість нових вступників з Китаю знизилась у 2020–2021 роках і лише незначно зросла потім до 102 800 осіб у 2022–2023 роках [3]. Індія направила найбільшу кількість студентів до Великої Британії у 2021–2022 роках – 126 600 вступників у 2022–2023 н. р.; це було більш ніж удесятеро більше, порівняно з кількістю вступників з Індії у 2017–2018 роках [3]. Стрімке зростання кількості вступників з Нігерії з 2017–2018 років вивело цю країну на третє місце з показником 53 800 вступників у 2022–2023 н. р. [3]. Загальна кількість вступників з ЄС поступово зростала наприкінці 2010-х років, перш ніж різко впасти на 53 % у 2021–2022 роках, коли змінилися правила фінансування та візові вимоги, і ще на 8 % у 2022–2023 роках [3].

Отже, спостерігаємо суттєву трансформацію географічної структури іноземних студентів у Великій Британії протягом останніх років. Якщо раніше домінували студенти з Китаю та країн ЄС, то зараз відбувається диверсифікація з помітним зростанням кількості студентів з Південної Азії та Африки. Ця динаміка відображає як глобальні освітні тренди, так і зміни у британській освітній політиці після Brexit. Варто зазначити, що попри певні виклики (пандемія COVID-19, зміни візового режиму, зростання вартості навчання), Велика Британія зберігає позиції одного з провідних освітніх хабів світу, щороку генеруючи понад 28,8 мільярдів фунтів стерлінгів для британської економіки за рахунок міжнародних студентів [3]. Привабливість британської освіти підтримується не лише її традиційно високою якістю, але й можливістю для випускників залишатися в країні для роботи протягом двох років після завершення навчання завдяки візі Graduate Route, запровадженій у 2021 році.

Велика Британія є стратегічним партнером фонду Global Partnership for Education (далі – GPE), який фокусується на покращенні освіти у країнах, що розвиваються. Велика Британія використовує свій дипломатичний вплив для просування цілей GPE на міжнародній арені, а також активно виступає за збільшення глобального фінансування освіти, підтримуючи цілі GPE. Британські університети та дослідницькі центри співпрацюють з GPE у розробці інноваційних підходів до освіти, допомогу в забезпеченні освіти у зонах конфліктів та гуманітарних криз та особливо підтримують ініціативи GPE, спрямовані на покращення доступу до освіти для дівчат у країнах, що розвиваються [4].

Одним з успішних кейсів Великої Британії є співробітництво з Руандою в рамках програми Girls' Education Programme. З 2015 року британський уряд допоміг 19,8 мільйонам дітей, у тому числі понад 10 мільйонам дівчаток, здобути гідну освіту [4]. Поряд з іншими програмами, дослідницька група FCDO з питань освіти, гендеру та інклюзії інвестує в новаторські дослідження в більш ніж 40 країнах світу [4]. Дослідження включає вивчення того, що саме потрібно для

покращення доступу до навчання, а також рівня якості і найкращого використання освітніх технологій.

Кінематограф став одним із найпотужніших інструментів поширення британської культури. Через призму британських фільмів та серіалів світ знайомиться не лише з історією та традиціями країни, але й із сучасним британським життям. Успіх проєктів, як-от «Корона», «Шерлок» чи франшиза про Джеймса Бонда демонструє неабияку привабливість британського контенту для глобальної аудиторії. BBC, яка давно стала синонімом якісного телебачення, продовжує створювати продукти, що формують сприйняття Британії у світі. Кіно і телебачення часто є головними каналами, через які люди долучаються до суспільного діалогу, національних криз та випадків політичної несправедливості. Цю думку яскраво ілюструє нещодавній успіх серіалу «Містер Бейтс проти Поштової служби», який, за численними повідомленнями, прискорив прийняття законодавства щодо компенсації керівникам поштових відділень, які постраждали від скандалу з системою Horizon. ITV заявляє, що це програма з найбільшими переглядами цього виснажливого року [6]. Отже, мистецтво є не менш важливою частиною поширення та популяризації британської культури.

Серіал «Корона» («The Crown»), хоч і вийшов на екрани у 2016 році, проте з кожним роком і кожним новим сезоном привертає до себе все більше уваги світової спільноти і поширює британську культуру далеко за межі країни. Хештег #TheCrown згенерував понад 6,1 мільярдів переглядів у TikTok, де користувачі діляться, реагують і навіть відтворюють неймовірний контент та ілюстрації [7]. За даними YouGov, рівно половина (50 %) представників покоління Z (18–24-річних) були натхненні дізнатися більше про британську історію XX ст. після перегляду серіалу [7]. Google виявив величезні сплески пошукових запитів щодо Аберфана (зростання на 5 000 % після того, як катастрофа на шахті була показана у 3 сезоні серіалу) та шотландського маєтку Ардверікі (зростання на 1 380 % після того, як маєток був представлений як королівський Балморал у 4 сезоні) [7].

Серіал «Корона» сприяв розвитку туризму. За даними Skyscanner, кількість пошуків авіаквитків до місць зйомок зростала на 53 % щоразу, коли новий сезон ставав доступним на Netflix [7]. Іспанці та німці найчастіше шукають рейси до Лондона й Шотландії після перегляду шоу. 25 % глобальних мандрівників кажуть, що «Корона» надихнула їх відвідати Лондон у 2024 році [7]. Загалом шоу створило ефект хвилі, яка принесла користь британській економіці. Зокрема, один пенні з кожного фунта було витрачено на місцеву роздрібну торгівлю, а майже 3 пенса пішли постачальникам електроніки. Пожертви від Netflix поповнили скарбниці Національного фонду та організації «Англійська спадщина» (яка отримала 600 000 фунтів стерлінгів), а також Ілійського собору, Йоркського собору та Гринвіцької каплиці [7]. Це чудовий приклад того, як культурна дипломатія через медіа може стимулювати інтерес до країни та її історії, і як успішний культурний продукт може мати значний позитивний вплив на економіку та міжнародний імідж країни.

Музична індустрія Великої Британії також відіграє визначну роль у культурній експансії. Від легендарних The Beatles і Queen до сучасних виконавців, як-от Adele та Ed Sheeran, британська музика залишається одним із найвпливовіших культурних експортних товарів країни. Британські музичні фестивалі, особливо знаменитий Glastonbury, перетворилися на глобальні культурні події, що приваблюють шанувальників музики з усього світу. У 2022 році музична індустрія зробила внесок у валову додану вартість економіки Великої Британії на суму 6,7 мільярдів фунтів стерлінгів [8]. Експорт перевищив 4 мільярди фунтів стерлінгів, а зайнятість склала 210 000 осіб [8]. 2022 рік став роком повернення музичної індустрії після пандемії COVID-19. Відтоді, як UK Music опублікувала свій перший економічний звіт у 2013 році, в індустрії відбулося багато змін, зокрема перехід на стримінг і зростання кількості фестивалів.

Доходи від композицій продовжили зростати у 2022 році. Частково це було зумовлено цифровими доходами, на які пандемія майже не вплинула, але дохід від перформансів значно зріс, оскільки жива музика повернулася і світ знову відкрився. Британські автори пісень мали значний міжнародний успіх. Дейв Бейлі з гурту Glass Animals, чия пісня Heat Waves вперше вийшла у 2020 році, стала хітом, який зрештою очолив чарти по всьому світу, зокрема п'ять тижнів протримався на першому місці в Billboard Hot 100 [8]. Гаррі Стайлз створив низку світових

хитів завдяки успіху свого третього сольного альбому Harry's House, який включав написання титрів до всіх тринадцяти треків разом із британським письменником Томасом Халлом.

Британські композитори досягли успіху в кіно, телебаченні та відеоіграх, наприклад, Джон Пауелл, який написав музику до фільму «Не хвилюйся, кохана», і Найніта Десаї, чия музика до фільму «Причина, з якої я стрибаю» принесла їй «Еммі» за найкращу оригінальну музику до документального фільму [8]. Про стабільність доходів від композицій свідчать показники PRS for Music, яка у 2022 році отримала рекордні доходи у розмірі 964 мільйони фунтів стерлінгів, що на 22,9 % більше, ніж у попередньому році [8]. PRS for Music також відзначилася найнижчим в історії співвідношенням витрат до доходів, що означає, що її виплати авторам та видавцям сягнули 836 мільйонів фунтів стерлінгів у 2022 році, що на 23,5 % більше, ніж у попередньому році [8]. Стримінгові музичні сервіси, як-от Apple Music та Spotify, а також сервіси Netflix і Amazon TV, продовжували зростати.

2022 рік був насичений концертами, включно з перенесеними датами з 2020 та 2021 років. Відвідуваність досягла історичного максимуму в 37 мільйонів людей, що принесло дохід від продажу квитків, додаткових витрат на майданчиках і продажу сувенірної продукції, згідно зі звітом UK Music «Here, There and Everywhere 2023» [8]. Фестиваль Glastonbury повернувся вперше з 2019 року з хедлайнерами Біллі Ейліш, Полом Маккартні та Кендріком Ламаром, а також з рішучим наміром поліпшити гендерний баланс у своєму складі. Цього значною мірою вдалося досягти, адже серед виступаючих були Little Simz, Wet Leg, beabadoobee, Арло Паркс та багато інших жінок. Британський літній час скористався можливістю збільшити кількість шоу з семи у 2019 році до дев'яти після повернення у 2022 році. Елтон Джон, Адель та The Rolling Stones були серед хедлайнерів у 2022 році. Деякі інші фестивалі також збільшили свої можливості та тривалість. Також відновилися гастролі: Ед Ширан, Coldplay і Леді Гага були серед тих, хто виступав на стадіонах у Великій Британії протягом 2022 року. Попит на стадіони був настільки високим, що операторам, промоутерам та агентам довелося гнучко підходити до планування заходів, а в деяких випадках – шукати альтернативні варіанти. Стадіон «Вемблі» прийняв рекордні 16 концертів у 2022 році, порівняно з 14 концертами у 2019 році [8].

Втім не лише британські артисти допомагають економіці країни та просуванню в культурній експансії, іноземні музиканти також вносять значну частину доходів в британську економіку. Тур Eras, під час якого Тейлор Свіфт виступала у великих містах Великої Британії, не тільки захопив її аудиторію, але й спровокував значну економічну активність. Цей тур увійшов в історію як перший в історії концертний тур, дохід від якого перевищив 1 мільярд доларів. Цей неймовірний тур приніс 1,039 мільярда доларів від 60 концертів протягом одного календарного року [9]. Економічні наслідки турне Тейлор Свіфт по Великій Британії важко переоцінити. З більш ніж 1,2 мільйона відвідувачів, приплив туристів сприяв різкому збільшенню витрат на все, від проживання та харчування до транспорту та розваг [9]. Цей сплеск економічної активності вплив в економіку Великої Британії приблизно 1 мільярд фунтів стерлінгів. До того ж попит на короткострокове житло, як-от Airbnb, різко зріс у містах, де проходять концерти Свіфт. Навіть ресторани та додатки для доставки помітили різке зростання прибутку: компанія Deliveroo спостерігала зростання продажів на 50 % протягом трьох годин після деяких із найбільших концертів [9].

На думку авторів, варто вживати термін «культурна експансія» щодо Великої Британії. Соціально-культурний вплив такої експансії важко переоцінити. Британія залишається привабливим місцем для талановитих людей з усього світу, що сприяє культурному різноманіттю та інноваціям. Освітній сектор отримує значні переваги через залучення міжнародних студентів та розвиток академічних обмінів. Варто зазначити, що британська культурна експансія не є односторонньою. Взаємодіючи з іншими культурами, британська культура збагачується новими ідеями та впливами, що робить її більш динамічною та актуальною у сучасному світі. Можна стверджувати, що культурна експансія Великої Британії є комплексним явищем, яке приносить країні різноманітні переваги: від економічних до політичних. Завдяки ефективній культурній дипломатії та високій якості культурного продукту Британія продовжує зміцнювати свої позиції як глобального культурного лідера, що позитивно впливає на її міжнародний престиж та внутрішній розвиток.

Висновки. Культурна дипломатія Великої Британії демонструє високу ефективність у досягненні зовнішньополітичних цілей країни та зміцненні її позицій на міжнародній арені. Аналізуючи основні цільові аудиторії, канали та інструменти британської культурної дипломатії, можемо зробити висновок, що система вищої освіти Великої Британії є потужним інструментом культурної дипломатії. Щорічно приваблюючи сотні тисяч іноземних студентів, вона не лише генерує значні економічні вигоди, але й створює довгострокові зв'язки та поширює британські цінності й культуру по всьому світу. Британський кінематограф і телебачення відіграють ключову роль у формуванні глобального сприйняття країни. Успіх проєктів, як-от серіал «Корона», демонструє здатність медіаконтенту не лише популяризувати британську культуру, але й стимулювати туризм і економічну активність. Музична індустрія Великої Британії також є важливим елементом культурної експансії, що приносить значний економічний прибуток та підвищує міжнародний престиж країни. Успіхи британських артистів на глобальній сцені й популярність музичних фестивалів сприяють посиленню культурного впливу Британії.

Отже, культурна дипломатія Великої Британії характеризується комплексним підходом, який охоплює різні сфери та використовує різноманітні канали комунікації, що забезпечує її ефективність і широке охоплення аудиторії. Британська модель культурної дипломатії демонструє здатність адаптуватися до глобальних викликів та змін, що робить її стійкою та ефективною у довгостроковій перспективі. Україна може запозичити досвід Великої Британії в освітній сфері, розвиваючи програми студентського обміну та створюючи мережі партнерств між українськими та британськими університетами. Це допоможе зміцнити культурні зв'язки та сприяти інтернаціоналізації української освіти. У музиці та кіноіндустрії Україна може розвивати спільні проєкти з британськими студіями й артистами, залучаючи міжнародну аудиторію і просуваючи власну культуру. Британські культурні інституції, як-от British Council, можуть слугувати зразком для розвитку українських культурних програм.

Abstract. The article examines the cultural diplomacy of Great Britain as a powerful instrument of soft power, encompassing education, art, and the music industry. Special attention is given to the higher education system, which annually attracts hundreds of thousands of international students, contributing to the country's economic growth and international influence. The impact of British cinema and television, particularly TV series, on the popularization of British culture and the development of tourism is analyzed. The role of the music industry in cultural expansion is explored in detail, including its economic contribution, the international success of British artists, and the impact of large-scale music events on the country's economy. The article emphasizes the mutual enrichment of cultures and the positive impact of cultural diplomacy on Great Britain's international prestige and internal development.

Keywords: cultural diplomacy, soft power, British cinema, music industry, cultural expansion.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Leonard M., Stead C., Smewing C. *Public Diplomacy*. London: Foreign Policy Centre, 2002. 183 p.
2. British Council. URL: <https://www.britishcouncil.org/>
3. International students in UK higher education. *House of Commons Library*. UK Parliament. 20.09.2024. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7976/>
4. Results Report 2023. *Global Partnership for Education*. URL: <https://www.globalpartnership.org/content/results-report-2023#tr-2023-downloads>
5. UK government support for girls' education worldwide. *Foreign, Commonwealth and Development Office*. 19.02.2024. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-government-support-for-girls-education-worldwide/9c3bc3e6-1023-4bb7-ad60-535644aa93bc>
6. How a TV drama blew up British politics. *Politico*. 12.01.2024. URL: <https://www.politico.eu/article/post-office-horizon-scandal-uk-mr-bates-itv-rishi-sunak-government/>
7. 'The Crown': Behind The Streams. *Netflix*. 14.12.2024. URL: <https://about.netflix.com/en/news/the-crown-behind-the-streams>
8. This Is Music 2023. *UK Music*. URL: <https://www.ukmusic.org/wp-content/uploads/2024/06/This-Is-Music-2023-Economic-Report.pdf>
9. Taylor Swift's £1 billion boost to the UK Economy. *Mortgage Advice Bureau*. 22.08.2024. URL: <https://www.mortgageadvicebureau.com/mortgage-news/taylor-swifts-1-billion-boost-to-the-uk-economy/>